

Su Sorununun, Su Hakkı ve Su Etiği Çerçevesinde Değerlendirilmesi

Emrah FİRİDİN^a

Karadeniz Teknik Üniversitesi

Öz

Suyu bu denli önemli yapan, insanlar için ikamesi mümkün olmayan, hayati öneme sahip bir madde olmasıdır. İşte bu nedenledir ki, günümüzde su kaynaklarında meydana gelen niteliksel ve niceliksel olumsuzluklar, onu günümüz çevre sorunları tartışmalarının önemli bir ögesi durumuna getirmiştir. Su kaynakları kısıtlıdır ve insan kaynaklı bir çok olumsuz etkiye maruz kalmaktadır. İnsanların hali hazırda sağlıklı suya erişememesi durumu, bir de son yıllarda siyasi konjonktürün etkisiyle oluşan özelleştirme hareketleri de eklenince, suyun özelleştirilip özelleştirilemeyeceği konusu başlı başına bir mesele haline gelmiştir. Daha sonra literatürde önemli bir yer teşkil edecek su hakkı meselesi, tam bu noktadan hareketle; özellikle, sivil toplum kuruluşları, kamuoyu ve bilim insanları tarafından dile getirilmeye başlanmıştır. İnsanların içilebilir ve ekonomik olarak uygun olan suya ulaşabilme hakkına su hakkı denilmektedir. Bu bakımdan, su hakkının sağlıklı olmak ve ekonomik olmak üzere iki ayağının bulunduğu söylenebilir. Özelleştirme tartışmalarının genel olarak, su hakkının ekonomik boyutu içerisinde şekillendiğini söyleyebiliriz. Diğer taraftan, bu hakkın sağlıklı suya erişim ayağı, özelleştirme tartışmaları içerisinde görece daha geri planda yer almaktadır. Bu bakımdan, su hakkı tartışmalarının daha çok suyun ekonomik değeri ya da ekonomik olarak ulaşılabilir olma boyutu üzerinden yapıldığını söyleyebiliriz. Sağlıklı suya erişim konusunu ise, daha karmaşık bir alan olarak görülebiliriz. Suyu kamusal bir değer atfedildiğinde, aşırı kullanım ve kendini finanse edememek gibi sorunları karşımıza çıkarabilmektedir. Su kaynakları üzerindeki baskının en aza indirilmesi, ve suya erişimin biz ve bizden sonraki nesillere aktarımının sağlanabilmesi adına ona etik bir değer atfetmek faydalı olabilir. Suyu etik bakış, su kaynaklarının tüm canlı ve cansız varlıklar için değerini anlamada ve gelecek kuşaklarca da kullanılmasına olanak verebilir. Bu çalışmanın amacı, su sorununun çözümünün su hakkı dahilinde değerlendirilip, bu kavrama etik ve su etiği bilincinin eklenmesini sağlayabilmektir.

Anahtar Kelimeler:

Su Sorunu; Ortak Mal; Su Hakkı; Özelleştirme; Su Etiği

Son günlerde artık hem akademik yazım ve çalışmalarda hem de güncel hayatta sıkça karşılaştığımız üzücü bir durumdur çevre sorunlarının bugün geldiği boyut. İnsanlar çevreye ciddi zararlar vermektedirler. En görülebilirinden biri olarak, artık hepimiz bildiği, hatta hemen hemen herkesin de varlığını yadsımadığı evsel atıklardan kaynaklı kirlenmelerden, daha büyük etkiye sahip kimyasal ve nükleer kirlenmeye kadar birçok etkiyi sıralayabiliriz. Çevre sorunları bütünsel bir yapı arz etmektedir. Siyasi sınır tanımamaktadır. Bir ülkede başlayan ya da bir ülke tarafından neden olunan çevresel bir sorun, kelebek etkisi göstererek, küresel bir tehdit haline

dönüşebilir. Anlaşılabilirliği üzere, çevre sorunlarıyla mücadele topyekûn hareket etmeyi gerektirmektedir.

Günümüzde, çevre tartışmaları arasında tüm insanlığı yakinen ilgilendirdiği düşünülünce, en önemlilerinden birinin su olduğu söylenebilir. Bunun nedeni, suyun yaşam için ikamesinin mümkün olmamasıdır. Niteliksel ve niceliksel olarak, kullanılabilir suya erişim ise gün geçtikçe giderek zorlaşmaktadır. Suyun zararlı faaliyetler sonucu olumsuz yönde etkilenmesi, onun için yapılan her türlü uygulama ve politikalara insanları daha duyarlı hale getirmiştir. Oluşan bu durum ise birçok çevrenin su hakkı konusuna odaklanmasına neden olmuştur. Su hakkı, insanların sağlıklı ve ekonomik anlamda uygun olan suya erişebilme

^a Emrah FİRİDİN, Arş. Gör., Karadeniz Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi ABD, efiridin@ktu.edu.tr

hakkıdır. Bu hakla anlatılmak istenen, sadece insanlara has bir hak olmayıp, tüm canlı varlıkları da kapsadığıdır.

Su hakkı üzerine tartışmaların, daha çok suyun ekonomik bir değer ifade edip edemeyeceği üzerinde yoğunlaştığını söyleyebiliriz. Bu durum bizi, 20. yy'ın dördüncü çeyreğine damgasını vuran özelleştirme politikalarına götürmektedir. Özelleştirme, devlete ait fiziki yapılardan başlayıp, daha öncesine kadar ortak mal olarak kabul edilen çevrenin öğelerine değin genişlemiştir. Su kaynaklarının özelleştirilmesi konusunun buradan kaynaklandığını söyleyebiliriz Su kaynaklarının özelleştirilmesi halen tartışmalara konu olmaktadır. Bu tartışmaların ise kısaca, suyun özelleştirildiği taktirde, insanların sahip olduğu bu hakkı kullanamayacağı ve suyun kamusal bir değer olarak kalması gerektiği yönünde şekillenmesidir. Diğer taraftan baktığımızda, suyun bu derece önemli bir sorun haline gelmesinde, ona kamusal bir değer atfedilmesi gösterilebilir. Su yönetiminin, yakın zamana kadar tamamen devlet, yani kamu idareleri, eliyle gerçekleştirildiğini söyleyebiliriz. Su sorununun ise, yakın bir zamanda ortaya çıkmış bir sorun olmadığı kolaylıkla anlaşılabilir. Devlet eliyle yönetilen su kaynakları, bir takım sorunlara sebebiyet verebilmektedir. Kamusal değer olarak kabul edilen ve yine devlet tarafından yönetilen su, israfa neden olabilmektedir. İlginçtir ki, bir orta malı olarak kabul edilen suyun, sahipsizlikten kirletildiğini ve etkinlikten uzak kullanıldığını söyleyebiliriz. Ek olarak, suyun (bölgelere ve sosyo-ekonomik yapıya göre değişecek şekilde) optimum fiyatından daha ucuz olması ise, kendini finanse etme konusunda ciddi sorunlara sebebiyet verebilmektedir. Bu ise sağlıksız ve miktar olarak yeterli olmayan su kaynakları kullanımı sorununu meydana getirecek, dolayısıyla su hakkı zarar görecektir. Uygun ekonomik koşulların olmadığı bir ülkede veya piyasa sistemine tam olarak uyum sağlayamamış bir ülkede, yapılan özelleştirmeler de su hakkına zarar verebilir. Bunun yanı sıra, su kadar önemli ve hayati bir meselenin, sırf ideolojik farklılıklardan kaynaklanan bir çatışmanın ögesi haline gelmesi de bu sorunun çözümüne katkı sağlayamayacaktır. Kanaatimizce; su sorununa bakış açılarımızı etik kavramı çerçevesinden yapmamız

durumunda ise; ona ait olan değeri vererek, topyekûn bir özelleştirme ya da devlet eliyle yönetim taraftarlığı yapmadan, günümüz gerekleri ve sahip olduğumuz bilgi ve teknoloji birikimimiz dahilinde, ondan nasıl daha iyi yararlanılır ve bizden sonrakilere nasıl daha iyi aktarırız sorusuna cevap verebilirliğimiz artabilmektedir. Tabi ki, burada ulusal ve uluslararası düzeyde yasal zorunluluklarında önemi göz ardı edilmemelidir. Buradan hareketle, içilebilir ve gelecek kuşaklara aktarılabilir su için, ideolojik temelli bakış açılarından uzak durularak sorunun kaynağının daha net şekilde anlaşılması sağlanabilir. Su sorununun zaten var olan niteliksel ve niceliksel olumsuzluklarının yanına, hak ve etik sorunları gibi iki meselenin eklenmesi, durumu daha da içinden çıkılmaz bir hale sokabilir.

Suyun Varlığı ve Önemi

Su kaynaklarımız sınırlıdır. Dünyamızdaki su kaynaklarının tamamı insanlar için kullanılabilir durumda değildir. Canlıların faydalanabileceği su miktarı, gezegendeki suların tamamına oranlandığında çok küçük bir değer ifade etmektedir. Her ne kadar, dünyada su kara oranı 3/4 suların lehine de olsa, bu suyun %97,5'ini tuzlu sular oluşturmaktadır. Kalan %2,5'lik tatlı suyun ise %70'i Antartika ve Greenland'da buz kütlesi halinde bulunmakta (Güler ve diğerleri, 1999:1) bir kısmı eriyerek okyanusa karışmaktadır. Dünyada su kaynakları hava, deniz, kara, akarsular, göller ve okyanuslarda bulunmaktadır. Havadaki su hidrolojik döngü neticesinde yeryüzü ve atmosfer arasında sürekli hareket etmektedir. Karadaki sular ise yer altı suları halinde bulunmaktadır (Çepel, 2003: 4). Dünyadaki su kaynaklarının dağılımı düzenli değildir. Her bir kıta farklı su miktarı ve insan nüfusuna sahiptir.

Tablo 1. Dünyada Su Kaynaklarının Dağılımı

Su Kaynağı	Miktar km ³	%
Denizler	1.348.000.000	97.39
Tatlı Sular		
Kutuplardaki Buzullar	27.820.000	2.01
Yeraltı Suları	8.062.000	0.58
Göller ve Nehirler	225.00	0.02
Atmosferdeki Buhar	13.00	0.0001
Toplam	1.384.120.000	100

Kaynak: <http://suyonetimi.ankara.edu.tr/files/2013/03/kentsel-ve-bireysel-su-tasarrufu1.pdf>.

Su kaynakları ülkeler için son derece önem arz eden doğal kaynaklardan biridir. Bir ülkenin su zengini sayılabilmesi için, kişi başına yıllık su tüketiminin 8.000-10.000 m³ olması gerekmektedir. Sadece bu seviyede olan altı ülke vardır. Bunlar, Çin, Endonezya, Kanada, Brezilya Rusya ve Kolombiya'dır (WWF, 2011: 6). Bu bakımdan, dünyanın büyük bir bölümünün su zengini olmadığı söylenebilir.

Sağlıklı suya erişim son derece önemli bir meseledir. Birçok kişiye göre su, ekonomik bir maddeden çok daha fazla bir değere sahiptir. Su, insanın yaşamını sürdürebilmesi için ihtiyaç duyduğu hayati bir değerdir (Güler ve diğerleri, 1999: 6). Su metabolizmanın çalışması için gereken önemli bir maddedir. Bunun yanında, dolaşım, boşaltım ve üreme gibi birçok yaşamsal faaliyeti icra etmemizde önemli bir yer tutmaktadır (Akın ve diğerleri, 2007: 105). Kanımızın %80-90'ı, kaslarımızın ise %75'i sudan oluşmaktadır (Çepel, 2003: 1). Böylece suyun, dünyanın yaratıldığı günden beri canlı yaşamı için son derece önemli bir yer tuttuğunu söyleyebiliriz. 2002 yılında Johannesburg'da düzenlenen 2. Dünya Çevre Zirvesi'nde slogan haline alan "No Water No Future" sözü aslında içinde bulunduğumuz durumu özetler niteliktedir (Tamer, 2006: 447).

Su kaynaklarının insanlar için önemi olduğu kadar, ülkelerin varlığı, güvenliği ve ekonomileri için de oldukça önemi vardır (USİAD, 2008:5). Teknolojinin ilerlemesi sonucu, sudan bir çok konuda faydalanma imkanı doğmuştur. Ovaların sulanması ve hidroelektrik santrallerinin kullanımı ülkelerin gelişmelerinde önemli bir rol oynamıştır (Akkaya ve diğerleri, 2006:195). Dünyamızda kullanabileceğimiz alternatif enerji kaynakları arasında yer almaktadır.

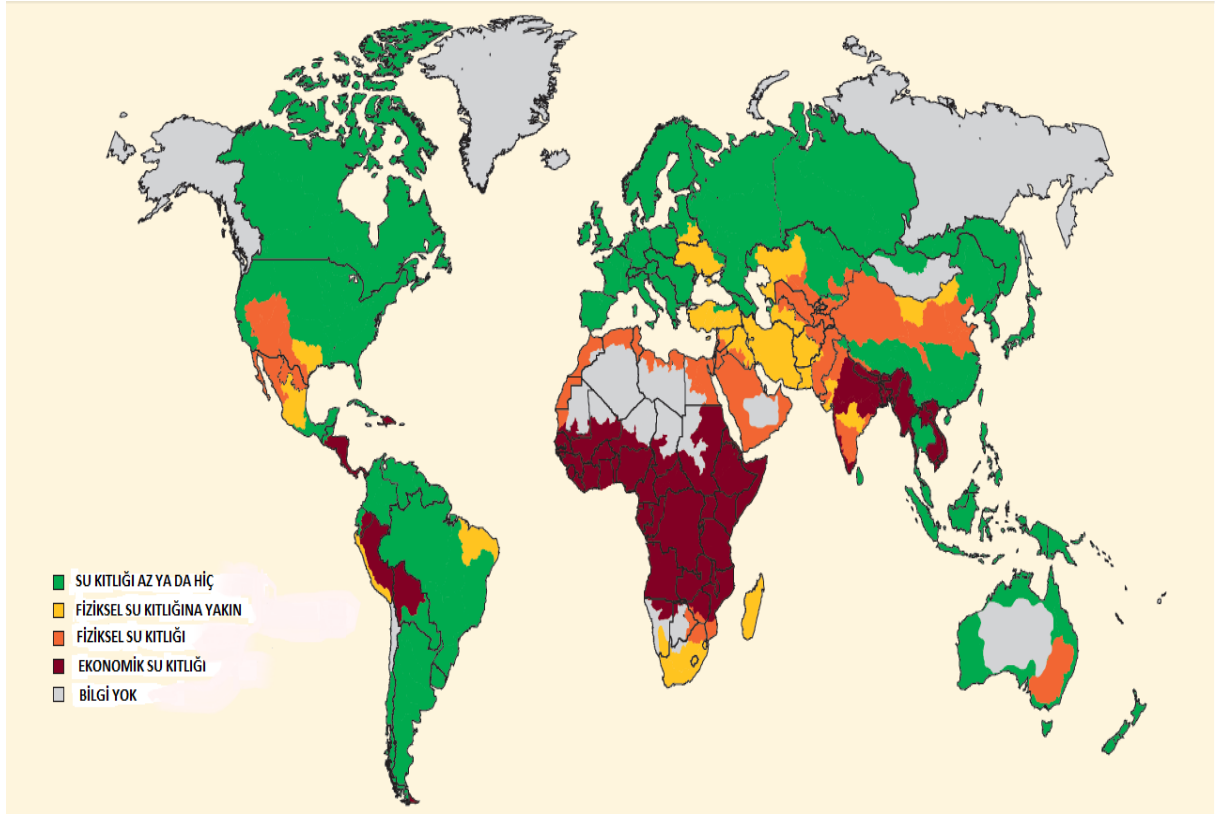
Dünyadaki Su Sıkıntısının Boyutu

20. yy'ın başında 6 milyar insanında dahil olduğu, çok sayıda ve türden yaşam formu, son zamanlarda doğru adımlar atılmasına rağmen, ciddi bir su kriziyle karşı karşıyadır (UNWWDP: 2012;4). Dünyamızda yaşayan 800 milyon insan güvenilir içme suyundan yoksun olmakla beraber, 2,5 milyar kişi yeterli sanitasyondan yoksun biçimde yaşamlarını sürdürmektedirler. Su kaynaklarının üzerindeki olumsuz etkiler artmakta ve sürekli hale gelmektedir (USİAD, 2009: 6). Dünya nüfusu sürekli olarak artmaktadır. Sanayileşme, plansız kentleşme ve küresel iklim değişikliğinin sebep olduğu kuraklığın da etkisiyle içilebilir su kaynaklarının arzı azalırken, talebi artmaktadır (2007 Faaliyet Raporu, 2008: 7). Dünya Bankası ve BM'nin öngörülerine göre, 2025 yılında 2,5 milyar insan su kıtlığıyla karşılaşacağı tahmin edilmektedir (Dünya Su Forumları, 2009: 11). Su kaynakları üzerindeki baskı tüm dünyayı ilgilendiren bir sorun teşkil etmektedir. Salgın hastalıklar küresel bir tehdit olarak ortaya çıkabileceği gibi, yaşanan su sıkıntısı, muhtemelen su savaşlarını ortaya çıkarabilecek, neticede ise dünya barışını bozulabilecektir.

Son yıllarda yapılan bir araştırma, dünya genelinde yaşanan su sorununu şu şekilde ortaya koymaktadır (Dünya Su Forumları, 2009: 11):

- 1,6 milyar kişi ekonomik olumsuzluklardan dolayı suya erişememektedir.
- BM Kalkınma Programı (UNDP) yaptığı bir araştırmasında, gecekonduların gölgesinde yaşayan insanların şebeke suyundan yararlanmak için 5-10 kat daha fazla para harcadıklarını belirtmiştir.
- Kirli sular yüzünden yılda 3.000 çocuk hayatını kaybetmektedir.

Su sorunu farklı şekillerde karşımıza çıkabilir. UNESCO tarafından, bu yönde yapılmış bir araştırma sonucu şu şekildedir:

Kartogram 1: Dünyada Su Kıtlığı Analizi

Kaynak: The Uniter Nations World Water Development Report 3; 2009: 128

Ekonomik su kıtlığı denildiğinde, su seviyatını engel olabilen teknolojik yeterlilikten, denk olmayan servet dağılımından ve politikaçıların suya erişebilirliği olumsuz yönde etkileyen politikaları anlaşılmaktadır (UNWDR; 2019: 167). Ekonomik su kıtlığına, kartogram incelendiğinde, dünya üzerinde gelir durumu iyi olmayan ülkelerde rastlandığı görülebilir. Örneğin; Çin'in batısı ve Hindistan'ın doğusu, Orta Amerika'nın birkaç ülkesi ve siyasi olarak istikrarın tam olarak sağlanmadığı Orta Afrika Ülkeleri'nin neredeyse tamamı olarak gösterilebilir. Fiziksel su kıtlığının, dünyanın çöllerle kaplı, iklimsel olarak aşırı kurak yerlerinde yaşandığı söylenebilir. Orta Asya'da ki sert karasal bölgelerinde yer alan Gobi, Karakum ve Taklamarkan Çöller, Kuzey Afrika ve Arap Yarım Adası'nda ki Arabistan çölü ve Büyük Sahra çöller, Güney Afrika'da ki Kalahari Çölü ve Amerika'daki Nevada ve Arizona Çöller ve Avustralya'da ki Büyük Kum Çölü örnek olarak verilebilir. Ülkemiz ise doğu ve güney komşularıyla beraber, fiziksel olarak su kıtlığına yakın ülkeler içinde yer almaktadır.

Su Sıkıntısının Nedenleri

Şunu vurgulamak gerekir ki, gelişmiş ülkelerde yaşayan insanlar içilebilir-kullanılabilir suyun varlığına alışmıştır. Bu konuda, diğer ülkelere nazaran önemli bir sorun çekmemektedirler. Genel olarak bakıldığında ise, su kaynaklarının doğal tehlikelerden çok, insan kaynaklı tehlikelerin baskı altında olduğunu söyleyebiliriz. Dünyada meydana gelen kirletici olaylar nedeniyle, su kaynaklarının korunması gerekliliği daha fazla gün yüzüne çıkmıştır (Karadağ, 2007:210). Su kirliliği, kirleticilerin etkisiyle, suyun insanlara ve diğer canlılara zararlı hale gelmesi durumudur. Bu durum insanların faaliyetleri sonucu oluşabileceği gibi, canlıları faaliyetleri veya doğal nedenler sonucu da oluşabilmektedir (Şahin: 2011: 355). Yaşadığımız su sıkıntısının altında birçok neden yattığını söyleyebiliriz. Bu nedenleri şu şekilde sıralayabiliriz (Planlama, 2007: 24):

a) Doğal Faktörler: Su kaynaklarının dünyaya dengeli bir biçimde yayılmamış olması, suyun kıt olması ve dünyanın bazı bölgelerinin kurak olmasıdır.

b) Demografik Faktörler: Hızlı artan nüfus ve buna bağlı olarak suyun kalitesi ve miktarı açısından meydana çıkan olumsuzluklar.

c) Sosyal ve ekonomik faktörler: Yoksulların suya erişim sorunu, sosyal ve kültürel özellikler.

Su kaynaklarının korunması ve etkin kullanılması konusunda bir takım sorunlar yaşanılmaktadır. Bu sorunların bir kısmı çevreye verilen zararlarla bağlantılıdır. Bu olumsuz etkileri üç başlık altında toplayabiliriz (Çolakoğlu, 2008: 52):

a) Nüfus artışından kaynaklanan su sıkıntısı: Dünya nüfusu hızla artmaktadır. Yılda ortalama nüfus artışı 90-100 milyon civarında olmaktadır. Su kaynaklarının ve miktarının sabit olduğu düşünülünce, artan nüfusa yetecek su miktarında sıkıntılar yaşanabilir.

b) Tarım, endüstri ve kentleşmeden kaynaklanan su kirliliği: Su kirliliği yerüstü ve yeraltı su kaynaklarının kirlenmesi durumudur. buna neden olan etkenler; tarımda kullanılan ilaçların suya karışması, sanayi atıklarının suya karışması ve kentsel atıkların suya karışması şeklinde sıralanabilir. Ayrıca, hastane atıkları da önemli bir tehlike arz etmektedir. Hastane atıkları ayrı bir işlem görmeksizin evsel atıklarla karıştırıldığında, kentsel atıklar daha zararlı olabilmektedir (Keleş ve diğerleri, 2005: 124).

c) Küresel ısınmanın suya olumsuz etkileri: Küresel ısınma tüm dünyayı olumsuz etkilemektedir. Su döngüsünü ve su kalitesini olumsuz etkileyen faktörlerden biri de aşırı sıcaklık ve aşırı soğukluktur. Küresel ısınmanın neden olduğu kuraklık ve su taşkınları gibi iklimsel olaylar, suyun kalitesini etkilemektedir.

Tablo 2: Tatlı Su Ekosistemi Üzerindeki Baskılar

İnsan faaliyetleri	Potansiyel etki	Risk fonksiyonu
Nüfusun ve tüketimin artması	Sulak alanlardan suların çekilmesi vasıtasıyla işlenmiş yerlerin kazanımı ve sonuç olarak su tüketiminde artış	Yerleşim yerleri, üretim ve düzenleme fonksiyonları da dahil hemen hemen tüm ekosistemin fonksiyonları
Altyapı geliştirme (barajlar, su yolları, kenar setleri, varyantlar vb.)	Doluluk kaybı nehir debisinin miktarında ve zammında değişikliğe, su sıcaklığı, besin değeri ve tortu nakli ve böylece delta oluşumu balık göçlerini engeller.	Suyun miktar ve kalitesi, yaşam ortamları, sel yatağı üretimi, balıkçılık, nehir deltası ekonomileri
Arazi dönüşümü	Akuatik çevrenin anahtar bileşenlerinin saf dışı kalır; fonksiyon kaybı, bütünlük, yaşam ortamları ve biyolojik çeşitlilik, yapı akışında değişiklik, doğal yenilenmenin engellenmesi kesikli su kaynağı yayılımı görülür	Doğal sel kontrolü, balıkçılık ve su kuşları için yaşam alanı, yenilenme, su rezervi, su kalitesi ve miktarı
Aşırı tüketim ve israf	Yaşam kaynaklarının, ekosistemin fonksiyonu ve biyolojik çeşitliğin (yeraltı sularının azalması, balıkçılığın çökmesi) tükenmesi	Gıda üretimi, su rezervleri, su kalitesi ve miktarı
Egzotik türlerin yok edilmesi	Yerli türlerin biyolojik çeşitlilik miktarında kayba neden olur	Gıda üretimi, vahşi hayat yaşam alanları ve yenilenme
Toprağa, havaya ya da suya kirleticilerin yayılması	Su kaynaklarının kirlenmesi sulak alanların, göllerin ve nehirlerin ekolojisini ve kimyasını değiştirir; sera gazı salınımı yağış miktarını ve düzenini etkiler	Su kaynakları, yaşam alanları, su kalitesi, gıda üretimi, iklim değişikliği hidroçüç sulama kapasitesi, ulaştırma ve sel kontrolünü de etkileyebilir

Kaynak: The United Nation World Water Development Report: 2012; 14.

Tablo 2 incelendiğinde; aşırı nüfus artışından, suya karışan kirleticilere kadar birçok faktör, doğrudan ya da dolaylı olarak su kaynaklarının kalitesini ve varlığını

olumsuz olarak etkilemektedir. Su kaynakları sayesinde yaşamlarını devam ettiren türlerin ve zincirleme şekilde bunlara bağımlı olan türlerin de yaşamları tehlike altındadır. Dolayısıyla canlıların yaşam hakkı ihlâl edilmektedir. Aynı zamanda, nehirlerin debilerinde ve göllerin yapılarında meydana gelecek sıkıntılar, yöre ve ülke ekonomilerine ciddi zararlar verebilmektedir. Çevresel sorunların yanında, su kaynakları üzerindeki olumsuz baskının artmasına neden olan bir takım insan kaynaklı etmenlerin de mevcut olduğunu söyleyebiliriz. İnsanların çevresel sorunlara karşı ilgisiz olması, bu bağlamda insanların bu sorunların nedenleri ve çözümleri hakkında bilgisizliği, çevre sorunlarıyla mücadele edebilmek için gereken finansal kaynak sıkıntısı ve sonuç olarak bu ortamdan kaynaklanan yetki/bilgi karmaşası şeklinde de sıralayabiliriz (Günce, 2010: 2). Su kaynaklarının korunmasına yönelik çabaların, ulusal düzeyde yetersiz kalacağı, uluslararası bir çabanın ise zorunlu olacağı bilinen bir gerçektir. Zira çevresel sorunlar bütünsellik ilkesi doğrultusunda bir etki yaratmaktadır (Şahin, 2011: 356). Sonuç olarak, ekolojik düzene verilebilecek herhangi bir zarar doğrudan ya da dolaylı şekilde, su kaynaklarına olumsuz etkisi olacaktır. Su kaynaklarına bağımlı olan tüm canlılar bundan aynı doğrultuda etkilenecektir.

Ortak Değerden Ekonomik Mala

Suyun bu denli tartışma konusu haline gelmesinin nedenini, onun ticarete konu olan meyve, sebze, altın vb. mallardan daha fazla hayati öneme sahip olduğu şeklinde ifade edebiliriz. Küreselleşme, özelleştirme ve bu bağlamda bir çizgiye sahip olan dünya ekonomik konjonktürünün getirilerinden önce, suyun hava ve güneş gibi doğal bir kaynak olduğu ve ekonomik bir değer taşıyamayacağı iddia edilmiştir. Diğer taraftan, Adam Smith'in "Milletlerin Zenginliği" adlı kitabında yer alan "Değer paradoksu" veya "Elmas su paradoksu" olarak bilinen kavramdan hareketle bir açıklama yapabiliriz. Elmas sudan pahalıdır. Elmasın değişim değeri yüksektir, kullanım değeri ise düşüktür. Çünkü elmas doğada az bulunmaktadır. Suyun ise kullanım değeri yüksek, değişim değeri düşüktür. Çünkü elmasa göre oldukça boldur. Elmas insanlar için hayati bir önem teşkil etmese dahi, marjinal faydası yüksek

olduğundan daha değerlidir, fiyatı yüksektir. Fakat su kaynaklarında meydana gelen, küresel ısınma, kirlenme ve yeraltı sularının çekilmesi gibi değişimler suyun kalite ve miktarında azalmalara neden olmuştur. Suyun miktarının azalması, ona erişimi zorlaştıracak ve marjinal faydasını arttıracaktır. Bu durum suyun fiyatında artışa neden olacaktır. Su kaynakları üzerinde birçok olumsuz baskı bulunmaktadır. Su kaynakları üzerinde meydana gelen bu baskının çözüme kavuşturulması, onun fiyatlandırılması yoluyla giderilebilir ve bu durum liberal ekonomik araçlar vasıtasıyla sağlanabilir (Kibaroglu, 2006: 47). Ortak mal olarak adlandırılan suyun, değişim değerine sahip olmayan, kullanım değerine sahip bir kaynak olarak kabul edilmesi, dahası suyun ortak mal olarak algılanması su kaynaklarında tahribe yol açmış ve sorunun büyümesiyle beraber, su üzerinde kullanım değerine serbestçe sahip olunamayacağı ve bunun için fiyat ödenmesi gerektiği düşüncesinin kabul görmesi gerektiği üzerinde durulmuştur (Uygun, 2006:283).

Suyun özelleşmesi yönündeki eğilim 1990'lı yılların ilk yarında başlamış olup, 1990'lı yılların ikinci yarısında artık suyun ekonomik bir mal olarak görüldüğü politikalarla karşılaşılıyor (Tamer, 2007: 447). Suya atfedilen ortak değer anlayışında meydana gelen değişimin başlangıç noktasını 1992'de düzenlenen Dublin beyanında dile getirilen şu ifadede görebiliriz: "Su ekonomik bir mal olarak değerlendirilmeli, suyun fiyatlandırılması hususunda ekonomik mallara uygulanan ölçütler uygulanmalı ve su yönetimine paydaşların geniş katılımı sağlanmalıdır" (TMMOB, 2006: 31). Bu çalışmada aynı zamanda suyun fiyatlandırılmasının aşırı tüketimi önleyebileceği de dile getirilmiştir. Doorn'a göre (Doorn, 2013: 108) su sorunu için yapılacak mata mı yoksa insan hakkımı gibi bir karşılaştırma amaca uygun bir karşılaştırma olmayacaktır. Sonuç olarak, optimum bir fiyatlandırma su kaynaklarının verimli kullanılması sağlanabilir.

Tablo 3: Fiyatlandırma ve Etkinlik

Fiyatlandırma	Su Sistemlerine Etkileri	Kullanıcılara Etkileri
Düşük Fiyatlandırma	<ul style="list-style-type: none"> -Gelir düşük olduğundan dolayı kaynak tehlikeye girebilir. -Gerekli olan harcamaların ertelenmesine neden olabilir. -Talep artacağından kaynağa olan ihtiyaç da artacaktır. -Politik olarak destek görebilir ama sonuçların üstesinden gelinmesi zordur 	<ul style="list-style-type: none"> -Uygun faturalar olacaktır. -Savurganca ve etkinliği az tüketim görülecektir.
Yüksek Fiyatlandırma	<ul style="list-style-type: none"> -Sübvansiyonların diğer servislere, fonksiyonlara ya da aşırı kârlara izin vermesi kısa vadede kârı artırır. -Talebin azalmasından dolayı uzun vadede finansal kayıplar kaçınılmaz olacaktır. 	<ul style="list-style-type: none"> -Uygun olmayan yüksek faturalar. -Tüketim yalnızca zorunlu ve temel ihtiyaçlar için ve az miktarda olacağından ortaya çıkabilecek memnuniyetsizlik ve beraberin yaşam kalitesinin düşmesi.
Optimum Fiyatlandırma	<ul style="list-style-type: none"> -Finansal kapasite garanti oluyor. -Zaman içerisinde sistemin bakımı cesaretlendirilmektedir. -Gelecekteki kapasite ihtiyaçları ile ilgili kararları kolaylaştırır. -Dışarıdan gelecek olan sübvansiyon yardımlarına ihtiyaç azalacaktır. 	<ul style="list-style-type: none"> -Hem uygun hem de uygun olmayan faturalar olabilir. -Servisin maliyetini yansıtan kullanıcı bazlı fiyatları da dahil ederek fiyat sinyalleri yollamaktadır.

Kaynak:http://www.ucowr.siu.edu/updates/pdf/v114_A4.pdf, "dan aktaran Diler, 2008: 48.

Tablo 3'te suyun üç farklı şekilde fiyatlandırılmasının su sistemlerine ve kullanıcılara etkileri gösterilmektedir. Düşük fiyatlandırma, uygun faturalar nedeniyle, kısa vadede politikacılara destek sağlayabilir. Diğer taraftan, suyun kendini finanse edememesi sorunu ortaya çıkabilir. Suyun kalitesi düşebilir. Ucuz olduğundan, aşırı tüketim meydana geleceğinden, su kaynaklarının varlığı tehlikeye girebilir. İnsanlar su hakkından mahrum kalabilir ya da sınırlı şekilde yararlanabilirler. Neticede, politikacılar artan sorunların üstesinden gelmede zorlanabilir ve toplumdan tepki alabilirler. Yüksek fiyatlandırma, yüksek faturalara neden olarak insanların suya

erişebilme hakkına zarar verebilir. Toplumda memnuniyetsizliğe neden olabilir. Kısa vadede kendini finanse edebilme noktasında olumluda olsa daha sonra talep azalmasında dolayı finansal kayıplar meydana gelecektir. Optimum fiyatlandırma, su kaynakları için kendini finanse edebilme yönünden daha garantili olabilir. Kaynağın korunması sağlandığı için temiz, ve içilebilir suya erişim imkanı sağlanabilir ve gelecek kuşaklara da aktarılabilir. Su fiyatları ise ne yüksek ne de düşüktür. Bu nedenle, hem insanların içilebilir suya erişebilme hakkı mümkün olduğunca çok korunmuş olur, hem de birçok orta malın maruz kaldığı aşırı tüketim ve kirletilme gibi tehditlerden uzak tutulabilir. Kanaatimizce, optimum fiyatın belirlenmesinde, su kaynağının bakımı ve korunması için ihtiyaç olan finansal gereksinim, yerleşim yerlerine kadar en iyi şekilde gelmesini sağlayabilmek adına yapılan alt yapı yatırımlarının maliyeti ve kullanıcıların alım güçleri bir gösterge olarak kullanılabilir.

Ekonomik Bir Mal Olarak Su

Su kaynakları kısıtlıdır. Suya talep ise her geçen yıl artmaktadır. Suya olan bu talebi karşılamak için ise alt yapı yatırımlarına ve önemli miktarda finansal kaynağa ihtiyaç vardır. birçoklarına göre özel sektör yatırımları bunu gerçekleştirebilir. Zaten liberaller, çevre sorunlarına çözüm arandığı kırk yıllık zaman boyunca sorunun nedeni olarak piyasayı değil özel mülkiyetin olmamasını göstermişlerdir (Şahin, 2011: 366). Atılğan'a göre (Atılğan, 2008: 9) suyun özelleşmesi konusunda iki önemli neden bulunmaktadır: Birincisi, sağlıklı ve kullanılabilir su için daha fazla yatırıma ve alt yapı hizmetine ihtiyaç vardır. Özel sektör bu finansal açığı kapatabilir. İkincisi, kamu mevcut yapısından dolayı suda etkinliği sağlayamamaktadır. Sudaki verimliliği ve etkinliği sağlayabilmek için özel sektörün sahip olduğu teknoloji ve bilgi birikimi kullanılmalıdır.

DB (Dünya bankası) ve IMF (Uluslararası Para Fonu) ikiz kuruluşlar olarak nitelendirilmiştir. DB ve IMF borç verme politikaları çerçevesinde özelleştirme uygulamalarını teşvik etmiştir. Bu uygulamalar ve teşvikler, su kaynaklarını da kapsamaktadır (Ulugbay, 2007, www.ulugbay.com/blog_hikmet/?p=50). Bu kuruluşlara göre su hizmetlerinin sunulmasında talep odaklılık esas alınmalıdır. Özel sektör, sivil toplum

kuruluşları ve halk su yönetimine daha fazla katılmalıdır. Kısaca su artık ticari bir mal olarak değerlendirilmelidir (Ayar, 2005: 25). DB, su hizmetlerinin, iyi ve kapsamlı planlama yöntemi izlenerek ve fiyatlandırma mekanizmasını kullanarak daha iyi sunulacağını vurgulamaktadır (TMMOB Su Raporu, 2009: 17). DB'ye göre; çevresel dışsallıklarda ölçülebilirlik sorunu, suyun kamu malı olarak sınıflandırılması ve suyun değerinin altında fiyatlandırılması su yönetiminde yaşanan önemli başarısızlıklar olarak gösterilmektedir (Güler, 1999: 20-23). Kısacası DB'ye göre su kaynaklarının gelecekte de kullanılabilir ve temiz kalması için fiyatlandırılması ve piyasa mekanizması içinde işlem görmesi gerekmektedir.

26-31 Ocak 1992 tarihleri arasında İrlanda'nın Dublin şehrinde Uluslararası Su ve Çevre Konferansı (The International Conference on Water and Environment [ICWE]) düzenlenmiştir. Konferansta, suyun ekonomik bir değere sahip olduğu ve ekonomik bir mal olarak değerlendirilmesi gerektiğine dikkat çekilmiştir (Küçük, 2006, www.meteoroloji.org.tr). Aynı zamanda ICWE' ye göre suyun ekonomik görülmesinin altında yatan neden onun umursuzca ve çevreye zarar verici şekilde kullanmış olmasıdır. "Eğer su ancak ekonomik bir mal olarak nitelendirilirse etkin ve adil kullanımdan söz edilebilir" denmiştir. Suyun fiyatlandırılması piyasa koşullarında kendiliğinden olacaktır (Evcimen, 2009, www.politeknik.org.tr).

Dublin'de suyun etkin ve verimli kullanılması için bir takım ilkeler benimsenmiştir bunlar (Ayar, 2007: 22-23):

- a) Tatlı su kaynakları çevre ve yaşam için son derece önemlidir. Değerli ve kısıtlıdır.
- b) Su yönetimi; kullanıcıların, planlayıcıların ve politikacıların bulunduğu katılımcı bir sürece dayanmalıdır.
- c) Suyun kullanılmasında ve korunmasında kadınlar önemli rol oynamalıdır.
- d) Su ekonomik bir değere sahiptir. Bu özelliği dikkate alınarak, ticari bir mal olarak ele alınmalıdır.

Su Hakkı

Su hakkı birçok platformda gündeme getirilmiş bir konudur. Su hakkı sorunu son 20-30 yıl içerisinde, suyun ticari bir mal olarak değerlendirilmesi ve fiyatlandırılması gerektiği görüşü sonucu, kuvvetlenerek ortaya çıkmıştır. Suyun özelleştirilmesine karşı çıkış nedenleri farklıdır. Uluslararası şirketlerin sömürü aracı olduğunu iddia edenler olduğu gibi, kapitalizmin yeni bir hamlesi olduğu da dile getirilmektedir. Genel kanı ise suyun bir insan hakkı olduğu yönündedir. 1980 sonrası dönemde DB ve IMF'nin gelişmekte olan ülkelerin gündeminde tuttukları özelleştirme politikaları, daha çok az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin kaynaklarının ucuza satılmasına ve toplumda adaletsizliğe neden olmuştur (Tokathoğlu, 2005: 108). Genel olarak özelleştirme algısında yaşanan bu olumsuz tablo, özel bir alan olan su konusunda da çekincelere neden olabilmıştır.

Özel sektör doğası gereği kâr amacı güder. Evcimen'e göre (Evcimen, 2009: 7) özelleştirme bir başarı serüveni değil, firmaların fiyat şişirme aracıdır. Bu açıklamalar temel alındığında, ikamesi olmayan suya fahiş fiyatlarla ulaşılabilecektir. Suyun taşıdığı önem dikkate alındığında, onu bu şekilde, ticari bir mal olarak görmenin yanlış olacağı söylenebilir. Nedenleri şu şekilde sıralanabilir (Atılğan, 2008: 6):

a) Su talebinin kendine has bir yapısı vardır. Bu talep ertelenemez. İkamesi de mümkün değildir. Tüm bu nedenlerden dolayı, yoksul ailelerin su giderleri, toplam giderleri içinde önemli bir yer tutmaktadır. Su sübvansiyonları bu nedenle gereklidir.

b) Bireylerin su stoklaması için sahip oldukları imkânlar sınırlıdır. Su hizmetlerini her kim yaparsa yapsın, sonuç olarak bu hizmet tekelleşme yoluna girecektir. Bu nedenle su hizmetlerinin özelleşmesi sonucu özel tekeller oluşacaktır. Nihayetinde su fiyatları yüksek olacaktır.

Suyu taşıdığı değer itibarıyla tam bir ekonomik mal olarak görmemiz yanlış olabilir. Örneğin uluslararası antlaşmalarda suyun kaynağına sahip olan ülke, suyun yatağının geçtiği ülkeye belli bir miktar su bırakmak zorundadır. Tam bir ticari mal olsa, bu suyu satması gerekecektir. Diğer taraftan, tam bir orta malı olarak

nitelendirilmesinin de olumsuz sonuçları olabilmektedir.

Etik Bakış

Etik kavramı, Yunanca ethos kelimesinden türetilmiştir. Davranış biçimini ifade eden karakter ve ahlaki değerler statüsü olarak tanımlanabilir (Ertan, 1998: 126). Yani yapmış olduğumuz davranışın olan ya da olması gereken şekilde iyi olması anlamına gelir. Beraberinde, etik davranış vicdan sahibi olup, olayları aynı çevreyi paylaştığı "diğerinin" gözünden görebilmeyi, hissedebilmeyi ve ona göre davranabilmeyi gerektirmektedir. Bugün, genelde çevre sorunları, özelde ise su sorunuyla ilgili olarak ortaya konulan tezlerin birçoğunun, mevcut ideolojik çatılar altında şekillendiğini söyleyebiliriz. Ayrıca çevreciliğin başlı başına bir ideoloji olup olmadığı ise tartışma konusudur.

Genel olarak çevre etiği dendiğinde, insan ile doğal çevre arasındaki ahlaki ilişkilerin sistemli olarak incelendiği bir düşünce sistemi aklımıza gelmektedir (Des Jardins, 2006: 46). Ahlak ise insanın davranışlarının yönünü belirleyen, vicdanla beraber hareket eden bir yol göstericidir. Çevre etiğinin en temel kuralları sahip olduğumuz manevi değerlerimizin gelişmişliği ile de ilgilidir (Feldman, 1995: 23). Çevreye ve içinde bulunan ekosistemlere yansıyan davranışlarımızda, manevi değerlerimizin bizlere kazandırmış olduğu bakış açısı etkili olabilmektedir. Örneğin, İslâm dininin insanlığa israf yapmama, çevresini temiz tutma ve tüm insanların haklarına saygı gösterme gibi öğretileri mevcuttur. Bütün canlı ve cansız varlıkların suya olan ihtiyacını karşılamak ise su etiğinin konusudur (Çobanoğlu ve diğerleri, 2012: 142). Su etiği, zaten çevre etiği kavramından türetilmiş, biyosfer içinde merkezi bir role sahip olup, biyosferi daha zengin, daha aktif ve daha çeşitli hale getirir; böylece, su etiği tüm canlıların ihtiyaç duyduğu suyu sağlamak için mücadele edecektir (Armstrong, 2006: 13). Suya etik bakış açısından yaklaşarak, tüm canlı sistemlerinin ayakta kalması da bu sayede sağlanabilir.

Armstrong'a göre spesifik bir su etiği geliştirebilmek için, Aldo Leopold'un çevre etiği fikrini model almamız gerekiyor (Armstrong, 2006: 13). "Biyotik topluluğun

güzel yanlarını ve karalılık bütünlüğünü muhafaza etme eğiliminde olmak doğru bir şeydir. Aksi ise yanlış olacaktır" (Leopold'den aktaran; Armstrong, 2006: 13). Bu fomülasyon su etiği için tek başına yeterli değildir, fakat tüm çevrenin içinde suyun rolüne daha fazla odaklanmak ve önemini belirtmek işe yarayacaktır. Çünkü onun kendine has önemi ve özellikleri vardır. Suyun ekosistem ve tüm çevre içinde birçok önemli fonksiyonu vardır, dahası (Armstrong; 2006: 13):

- a) Ekosistemin kendi bileşenidir
- b) Bir yaşam ortamıdır (sulak arazi, nehir ve göl)
- c) Yaşam için bir gereklilik fakat insanlar tarafından tüketilmektedir
- d) Ekosistemin içindeki enerji ve materyalin taşınmasında gerekli bir unsurdur

Tüm bunların yanında, suyun dünyamız ve içindeki tüm ekosistemler için önemi tartışılmaz derecede net olsa da, günümüzde geline nokta göz önüne aldığımızda, deyim yerindeyse "suyu akışına bırakma"nın ötesine geçilmelidir. Kanaatimizce, günümüzde su sorunları tartışmaları ideolojik bakış açılarının etrafında şekillenebilmektedir. Dolayısıyla su gibi önemli bir konuda, suyun doğal bir değer olduğunu ve fiyatlandırılmayacağını dile getiren bazı düşünürler, suyun kendini finanse etmesi gereken bir kaynak olduğu gerçeğini dile getirmemektedirler. Su etiği çerçevesinde, suyun gelecek kuşaklara aktarılması için fiyatlandırılması, bu fiyatlandırmanın ise, optimum düzeyde tutulup erişimin kolay olması gerekmektedir.

İnsan ve Çevre Merkezli Yaklaşımlar

İnsan merkezci etik yaklaşım (antroposantrik), canlı ve cansız tüm varlıkların varoluş nedenini insana dayandırmaktadır. Bitki ve hayvan topluluklarının değeri, insana sağladığı faydayla ölçülebileceği ifade edilir (Ertan, 1998: 135). İnsan merkezli yaklaşım, insanın ahlaki değerlerinin var olduğunu belirtse de doğal dünyaya karşı bir sorumluluğu yoktur (Des Jardins, 2006: 46) . Bazı bilim insanları ise, kişilerin her alanda insanın çevrenin bir parçası olduğunu söylemektedirler. Çevre merkezli etik yaklaşım (ekosantrik), ister canlı ister cansız olsun bütün varlıkları etiğin konusu yapmış, doğayı araçsal olmaktan çıkarmış ve doğada var olan her şeyin hak

sahibi olduğunu belirtmiştir (Çobanoğlu ve diğerleri, 2012: 141-142). Yine bu amaçla çevrenin insanlar tarafından etik bir bakış açısıyla değerlendirilmesi gerektiğini vurgulanmaktadır (Kayaer, 2013: 65).

Suyun varlığına hem insan merkezli hem de çevre merkezli perspektiften baktığımızda farklı sonuçlara ulaşabiliriz. İlk olarak insan merkezli bakışla değerlendirdiğimizde, suyun insanın yaşamını sürdürebilmesi için gereken önemli bir kaynak olduğu için değerli olacağını söyleyebiliriz. Aynı zamanda suyun ekonomik bir değer olduğunu düşünürsek, ekonomiye de fayda sağlayacağını da söyleyebiliriz. Diğer taraftan, çevre merkezli bir bakış açısıyla değerlendirdiğimizde, onu insanlarla eşit haklara sahip olarak göreceğiz. Çevre merkeziliğin bu temel bakış açısı doğayı sadece kaynak olarak gören ideolojik anlayışa karşı çıkıştır (Ertan, 1998: 137).

Çevre merkeziliğin sonucu olarak, belki su kaynaklarını koruyacağız ve temiz tutacağız, fakat teknolojik ilerleme, gelişme için göze alınması gerek minimum zararları bile göze alamayacağımız anlamına gelebilir. Bunun yanında, çevrenin sadece katı kurullarla, zor kullanılarak ve disiplinli bir şekilde korunacağı düşüncesi de anlamsızdır (Kayaer, 2013: 66). Nitekim zor kullanma ve her şeye kural getirme, günümüz dünyasında hoş karşılanmayabilir. Her şeyden önce, çevre ve ona bağlı unsurların korunmasında, hukuk kurallarının yanında etik bilincin de yer alması gerekmektedir. Bu etik normlar insanların vicdanlarına dokunabilmelidir. Su hizmetlerini sağlama konusunda, ister özel sektör, ister kamu sektörü olsun gerekli düzenlemeler getirilerek; başta optimum fiyatlandırma olmak üzere ve topluma olabildiğince su etiği bilincini yerleştirmek, suya sürdürülebilirlik kazandıracaktır.

Sürdürülebilir Kalkınma ve Su Etiği İlişkisi

Kalkınma, bir ekonomide, halkın değer yargıları, dünya görüşü ile tüketim ve davranış kalıplarındaki değişimi içerecek biçimde toplumsal ve kurumsal yapıda dönüşüme yol açacak büyümedir (www.tdk.org). Sürdürülebilir kalkınma ile ilgili ilk gelişmeler Malthus'la başlayıp, ilk olarak 1980 yılında Birleşmiş Milletler tarafından hazırlanan "World Charter

for Nature" ve 1987'de yayınlanan "Our Common Future" dalı raporlarda ekolojik ve ekonomik prensip olarak kabul edilmiştir (Karaca, 2008: 28). Sürdürülebilir kalkınma, bugün ki gereksinimlerimizi karşılarken, sonraki kuşaklarında gereksinimlerini karşılayacak şekilde kaynaklardan faydalanarak yapılan kalkınmadır (Vizyon 2023, 2003: 3). Başka bir tanımda, sürdürülebilirlik, insan ve doğa arasında bir denge oluşturarak doğal kaynakları yok etmeden gelecek kuşakların ihtiyaçlarının karşılanması ve kalkınmasına imkan verecek, bugünün ve geleceğin yaşamını programlama anlamına gelir (Afacan, 2011: 904).

Su krizi aslında bir yönetim krizidir. Açık olmayan ve hayli karmaşık durumda vuku bulan su yönetiminde, yöneticinin işlevi zorunlu ve hızlıca değişen durumlarda olumlu değişimin bir aracı olarak rol oynamaktır, fakat yönetim sistemindeki zayıflıklar, sosyo-ekonomik ihtiyaçlar ve ekolojik sürdürülebilirlik dengesine ve sürdürülebilir kalkınmaya engel oluşturmaktadır (UNWWDP: 2012, 30). Su kaynakları için sürdürülebilir kalkınma, su kaynaklarının gelecek kuşaklara aktarılacak şekilde etkin, verimli ve temiz kullanımı şeklinde bir tanım yapılabilir. Avrupa Birliği Komisyonu'nun açıklamaları, çevremizdeki doğal kaynaklardan biri olan su kaynaklarının tüketiminin, çevrenin kaldırabileceği kapasiteden daha fazla olmaması gerektiği yönündedir (Tanrıverdi, 2009: 98). Kirletme, aşırı tüketim ve nüfus hızla artarken, kaynağın kendini yenileme hızı yavaş olur ya da hiç olmazsa, kaynaklar taşıma kapasitesini aşacağından, yok olma eğilimine girer (Ostrom, 2009: 421). Kanaatimizce, su kaynaklarında sürdürülebilirliği sağlamak için, suya etik yaklaşımdan, dolayısıyla su etiğinden yararlanılmalıdır. Su hayatın vazgeçilmez bir parçasıdır. Kalkınma ve gelişme ise insanın yaratılışından kaynaklanan bir gereksinimdir. Şu anki teknolojik imkânlarla, kalkınmanın doğaya sıfır zararlar gerçekleştirilebileceği söylenemez. Çok küçük de olsa zarar kaçınılmazdır. Sürdürülebilir kalkınmanın su kaynaklarına etkisi, su etiği temel alınarak yapılacak faaliyetler sonucu daha da azaltılabilir. Zaten sürdürülebilirlik gelecek kuşakları da kapsayan bir programdır. Su etiğinin buna katkısı, derinlik kazandırmak olacaktır. Su kaynakları için temel amaç,

bu kaynaklar üzerinde kalıcı zararlar oluşturmadan hidrolojik sistemin işleyişini değiştirmeden ve günümüzün ve geleceğin gereksinimlerine cevap verecek sürdürülebilirlik potansiyeli benimsenebilir (Meriç, 2004: 31). Çevreye saygı etik bir davranış olup insanın kendine ve tüm insanlığa saygısının, gelecek kuşaklara olan sorumluluk duygusunun ve dayanışma duygusunun bir ifade biçimidir ((Karaca, 2008: 24).

Ortak Değerde Etik Sorunu

Hardin'nin bahsettiği gibi (Hardin, 2003: 14), "dünyanın sonlu olduğunu varsaymazsak, beşeri felaketleri büyük ölçüde artıracığımız açıktır". Dünya herkesin içinde yaşadığı ortak bir mekan ya da mal olarak düşünüldüğünde, bireyler tarafından verilecek zararlar, onu küresel anlamda bir felakete sürükleyebilir. Su kaynakları her ne kadar sınırla olsa da, onu çevre sorunlarının önemli bir parçası haline getiren insandır. Meseleye daha geniş bir açıdan baktığımızda, su kaynaklarındaki olumsuz gelişmeler sonucu yaşanan felaketlerin kaynağının bir gecede başladığını söyleyemeyiz. Gelinen noktaya bir dizi süreç sonunda varılmıştır. Sonucun algılanmasının nedeni ise, artık insanlarda farkındalık yaratmış olmasıdır. Örneğin; bundan yüz elli yıl önce, Amerikalılar bizonları öldürebilir, istedikleri yerlerini yiyebilir ya da kullanabilir, gerisini ise atabilirdi. Şimdi ise sınırlı olduğu için böyle davranışlar insanı dehşete düşürüyor (Hardin, 2003: 20). Açıkçası, su sorununun başlangıcı, suyun ticari bir meta olarak görülmesinden daha öncelere dayanır. Su kaynaklarının kirletilmesi ve etkin ve verimli kullanılmaması gibi faktörler sonucu gelinen nokta suyun, ortak bir mal olarak değerlendirilmesinin sonucu olabilir.

Orta malların serbestçe kullanımı herkesi felakete götürebilir (Hardin, 2003: 18). Bu konuya örnek olarak deniz ve okyanuslarda yaşananlar gösterilebilir. Ülkeler, deniz ve okyanusları kendi çıkarlarına kullanarak, oradaki kaynakların sonunu getirecek eylemlerden kaçınmazlar (Hardin, 2003: 18). Aşırı tüketim ve kirlilik bu kaynakları bitirinceye kadar devam eder. Hardin'in Orta Malların Trajedisi'nde değindiği gibi, bu trajedi, özel mülkiyet veya buna benzer bir yöntem ile çözülebilir. Fakat, havada olduğu gibi suya da çit çekilemez (Hardin, 2003: 19). O nedenle,

su kaynaklarından etkin ve verimli faydalanabilmek için, yasal ve ekonomik yaptırımların yanında etik bilincinde geliştirilmesi gerekmektedir. Çevre felsefesi açısından etik değerler ise, kişi-toplum-doğa arasında gerçekleşecek doğru eylem ve yaşantı olarak tanımlanabilir (Ertan, 1998: 127). Bu açıdan, su etiğini sağlayabilmek için, hem yaşadığımız dönemin hem de gelecek dönemlerin insanlarını, sağlıklı suya erişebilme hakkından mahrum etmeyecek eylem ve kararlar içinde bulunmamız gerekecektir.

Tartışma

Su yaşamın devamı için son derece önemlidir. Su hayattır. Dolayısıyla, su konusunda alınacak her karar ve atılacak her adım da hayattır. Son derece önemlidir. Kanaatimizce, insan doğanın merkezindedir. Bununla beraber, insan ve doğanın ayrışması gibi bir durumdan söz edemeyiz. İnsan eğer etik ve ahlaki değerlere sahip olur, diğer canlılara da değer vererek, onların yaşam hakkına saygı gösterecek şekilde hareket ederse, yaşanabilir bir çevreye sahip olabilir. Nitekim, insan olarak bizler, dünyadaki en büyük kirletici gurubunu oluşturmaktayız. Kirlilikten en yoğun şekilde etkilenen yerler ise herkesin ortak olarak kullandığı yerler ve kaynaklar olarak karşımıza çıkmaktadır. Dünyadaki su kaynaklarının, sınırlı ve kısıtlı olduğunu ve içinde bulunduğu risk halini göz önüne alırsak, onu tam bir orta malı olarak değerlendirmek, istenmeyecek sonuçlara yol açabilir. Aşırı tüketim ve kirletilme ise hemen akla gelebilecek iki önemli olumsuz sonuçtur. Aksine, su kaynakları üzerinde, yasal düzenlemeler olmaksızın kurulacak özel teşebbüs hakimiyeti ya da suyun yüksek fiyatlandırılması, su etiği ve beraberinde su hakkına zarar verebilir. Diğer taraftan "Sıfır zarar" vererek gelişebilmek maalesef günümüz bilgi ve teknoloji birikiminin ötesindedir. Gereksinimlerimizin göz ardı edilerek; hiç bir gelişme olmasın, yeter ki çevreye hiç zarar verilmesin, örneğin cep telefonu kullanılmasın, ya da motorlu taşıt kullanılmasın gibi ütöpik söylemlerin bugün bir geçerliliği olmasa gerek. Dahası çevreci gösterilere, sekiz silindirli, bolca yakıt tüketen ve bir o kadarda egzoz gazı salan araçlarla katılmanın da etik bir yanı yoktur. Amaç su kaynaklarına en az zararı verip, ondan en iyi şekilde yararlanabilmekse, beraberinde su etiği ve su hakkını

tüm insanlara benimsetmek adına, suyun fiyatlandırılması bir araç olarak kullanılabilir. Bu şekilde israfın önüne de geçilebilir. Diğer taraftan, kullanıcılarına, içilebilir su sağlayamayan kuruluşlara ya da firmalara ceza kesilebilir. Su kaynaklarına zarar veren kişiler mahkemelerce cezalandırıldığı gibi, toplumda yaşayan insanların, bu gibi insanlara su haklarını ihlâl eden kurum ve firmalara baktıkları şekilde bakmalarının sağlanması ve bu bilincin toplumda aktif olarak var olması gerekmektedir. Bu ise bireylerde su etiği bilincinin var olmasıyla başarılabilir. Kanaatimizce, su gibi önemli bir meselenin, kişisel çıkarların ve ideolojilerin savaşıacağı bir mekan, araç ve başka bir ifadeyle çarpışan ideolojilerin bir silahı olarak algılanmamasıdır. Suyun optimum fiyatlandırılması, genelde çevre, özelde ise su için etik değerlere sahip olunması ve yasal düzenlemelerin varlığı, ondan daha iyi faydalanmamızı ve gelecek kuşaklara da aktarabilmemizi sağlayabilir.

Kaynakça

Afacan, Özlem (2011), Sürdürülebilir Çevre Etiği Kapsamında Tutum Ölçeği Geliştirme Çalışması, 2. International Conference on New Trends and Educations and Implications, Antalya.

Akın, Mutluhan and Akın, Falip (2007), "Suyun Önemi, Türkiye'de Su Potansiyeli, Su Havzaları ve Su Kirliliği", Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih -Coğrafya Dergisi, 49(2), 105-118.

Akkaya, Cansen and others (2006), "Avrupa Birliği Su Çerçeve Direktifinin Türkiye'de Uygulama Olanakları", TMMOB Su Politikaları Kongresi, Cilt.1 içinde (195-204), Ankara: TMMOB Yayınları.

Armstrong, Adrian (2006), "Ethical Issue in Water Use and Sustainability" Area, Bristol, 38-1.

Ayar, Zeynep (2007), Su Kaynaklarının Ekonomi Politikası: Türkiye Örneği, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Atılğan, Ahmet (2008), "Su ve Şehir", Hizmet İş Dergisi, Sayı 128'in Eki 1-13.

Çepel, Necmettin and Ergün, Celal (2003), Suyun Önemi ve Ekolojik Sorunları, www.tema.org.tr/Sayfalar/.../Pdf/.../SuyunOnemiEkolojikSorunlar.pdf(31.01.2010).

Çobanoğlu, Nesrin ve Olgun, Ebru (2012), Türkiye Su Politikalarının Biyoteknik Değerlendirilmesi: Ergene Nehri Örneği, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 2012, 3(2), Ankara.

Çolakoğlu, Elif (2008), Suya Erişim Bağlamında, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Feldman Dave L. (1995), Water Resources Management: in Search of an Environmental Ethic, John Hopkins University Press, 1995-1.

Des Jardins Joseph R. (2006), Çevre Etiği, (Çev: Ruşen Keleş), İmge Kitabevi, İstanbul.

Doorn Neelke (2013), Water Justice: Towards an Ethics of Water Governance, Public Reason 5(1),s. 97- 114

DSİ Genel Müdürlüğü (2008), 2007 Faaliyet Raporu, DSİ Yayınları, Ankara.

Dünya Su Forumları Bülteni (2009), 5. Dünya Su Forumu Günlük Raporu, No. 16 İİSD Yayınları, İstanbul.

Ertan, Kuvılcım Akkoyunlu (1998), Çevre Etiği, Amme İdaresi Dergisi, Cilt. 31 Sayı 1. Mart 1998.

Evcimen, Taylan Ulaş (2009), Sürdürülebilir Kalkınmadan Dünya Su Forumuna, www.politeknik.org.tr/.../1282-surdurulebilir-kalkinmadan-dunya-su-forumuna-taylan-ulas-evcimen-html, (20.10.2010).

Güler, Birgül A. and other. (1999), Su Hizmetleri Yönetimi, 1. Baskı, İstanbul: TODAİE.

Hardin, Garrett (2003), Orta Malların Trajedisi (Çev. Yusuf Şahin), Cilt. 2, Sayı. 1, Liberte Yayınları, Ankara.

Günce Dergisi (2010), Su Kaynakları Yönetimi, Sayı 20.

Karaca, Coşkun (2008), Çevre, İnsan ve Etik Çerçevesinde Çevre Sorunlarına ve Çözümlerine Yönelik Yaklaşımlar, Çukurova Üniversitesi Dergisi, Cilt.12, Sayı.1.

Karadağ, Aybike Ayfer (2006), "Avrupa Birliği Su politikaları Çerçevesinde Türkiye'deki Su Kaynakları Yönetiminin Değerlendirilmesi", TMMOB Su Politikaları Kongresi, Cilt.1 içinde (210-218) Ankara: TMMOB Yayınları.

Kayaer, Mesut (2013), Çevre ve Etik Yaklaşımlar, Siyaset, Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi, 2013, yıl. 1, Cilt. 1, Sayı: 2

Keleş, Ruşen, Hamamcı, Can (2005), Çevre Politikası, İmge Kitabevi, 5. Baskı, Ankara.

Kibaroğlu, Ayşegül (2006), "Küresel Su Politikaları ve Havza Yönetimi", Haber Bülteni, Sayı. 3, 46-49.

Küçük, İsmail (2006), TMMOB Meteoroloji Mühendisleri Bülteni, www.meteoroloji.org.tr/duyurular/panel_ikucuk.doc. (02.02.2010).

Meriç, B. Teoman (2004), Su Kaynakları Yönetimi ve Türkiye, Jeoloji Mühendisliği Dergisi, 28(1), Ankara.

Ostrom, Elinor (2009), A General Framework for Analazing Sustainibility of Social-Economic System, Science, Dol. 10.1126. Washington.

Şahin, Yusuf (2011), Kentleşme Politikası, Murathan Yayınları, 2. Baskı, Trabzon.

The United Nations World Development Report (2009), Water in a Changing World, UNESCO Publishing, Paris.

The United Nations World Development Report (2012), Water for People, Water for Life, UNESCO Publishing, Paris.

Tanrıverdi, Begüm (2009), Sürdürülebilir Çevre Açısından İlköğretim Programlarının Değerlendirilmesi, Eğitim ve Bilim, Cilt.34, Sayı 151. Ankara.

Tamer, Nilgün Görer (2006), "Dünya'da ve Türkiye'de S Hizmetleri Yönetim Politikalarının Değerlendirilmesi", TMMOB Su Politikaları Kongresi, Cilt. 2 içinde (447-450), TMMOB Yayınları, Ankara.

TMMOB (2007), Planlama, Sayı. 41, Ankara: TMMOB Şehir Plancıları Odası Yayınları.

TMMOB (2008), 2007 Su Raporu, http://www.yapi.com.tr/HaberDosyalari/Detay_suyun-metalasmasi-suya-erisim-hakki-ve-sosyaladalet_828.html?HaberID=63424, (21.09.2010).

Tokatlıoğlu, Mircan Y. (2005), Küreselleşme ve Kamu Hizmetleri, 1. Baskı:Aktüel yayınları, Bursa.

Uluğbay, Hikmet (2007), Nehirleri Özelleştirmenin Bedelini Kim Öder?, http://ulugbay.com/blog_hikmet?p=50 (20.10.2010).

UNESCO (2011), Water Ethics and Water resources Management, Ethics and Climate Changes in Asia and The Pacific Project, Bangkok.

USİAD (2009), 5. Dünya Su Forumunda, Mevcut Eğilimler Su Sorununu Artıracaktır, No:37, USİAD Yayınları.

Uygun, S (2006), Çevre Sorunlarının Küreselleşmesi, Etiği ve Eğitimi Felsefe Eğitim Sanat Saffet Bilhan Armağanı, 279-290, Hece Yayınları, Ankara.

Vizyon 2023 Vizyon ve Öngörü Raporu (2003), "Çevre ve Sürdürülebilirlik Kalkınma Tematik Paneli", TÜBİTAK, Ankara

WWF-Türkiye (2011), Suyun Akılcı Kullanımına Yönelik Eğitim Kitapçığı, İstanbul.

URL//http://www.ucowr.siu.edu/updates/pdf/V114_A4.pdf," dan aktaran Diler, 2008: 48. (10.05.2014).

URL//<http://suyonetimi.ankara.edu.tr/files/2013/03/kentsel-ve-bireysel-su-tasarrufu1.pdf>. (11.05.2014).

